

Посилення мережі допомоги людям, які пережили катування, в Україні

Картування, оцінка потреб і рекомендації

Heartland Alliance International (HAI) працює задля посилення прав та забезпечення благополуччя маргіналізованих людей і спільнот у світі, зокрема у США через Marjorie Kovler Center. Ставши незалежною організацією, HAI розпочав свій шлях як глобальне представництво об'єднання неприбуткових організацій Heartland Alliance з головним офісом у Чикаго, заснованого Джейн Аддамс більше 130 років тому. Напрямки нашої роботи:

- Надання травмо-інформованої допомоги у сфері психічного здоров'я та спеціалізованих послуг для потерпілих від катувань
- Гендерна рівність
- Доступ до правосуддя
- Послуги охорони здоров'я без стигматизації
- Забезпечення засобів для існування та розширення економічної спроможності

Ми просуваємо та підтримуємо зміни, застосовуючи комплексний підхід, зокрема шляхом безпосереднього надання послуг на основі даних, посилення потенціалу місцевих партнерів, адвокації та проведення досліджень.

Немає зцілення без справедливості, та немає справедливості без зцілення

Публікація Heartland Alliance International
1331 W Albion Ave. Chicago, IL 60626, USA
info@hainternational.org
heartlandallianceinternational.org

Підготував Ендрю Геддерт, доктор філософії
Дизайн: Крістіан Валенсія
Переклад Ганни Олійник

 @hainternational

 @HAInternational

 Heartland Alliance International

 @HeartlandAlliancIntl

ЗМІСТ

1 Резюме

3 Вступ

5 Картування

А. Картування організацій, які надають спеціалізовані комплексні/інтегровані послуги потерпілим від катувань

В. Інші організації з відповідним досвідом

С. Огляд процесу доступу до послуг для різних підгруп

11 Оцінка потреб

А. Сильні сторони наявних послуг для потерпілих від катувань

В. Прогалини у наявних послугах для потерпілих від катувань

16 Зібрання: «Посилення мережі допомоги людям, які пережили катування, в Україні»

19 Висновки та загальні рекомендації

20 Додаток А

23 Додаток В

Наразі є багато доказів систематичного та широко поширеного застосування катувань російськими військовими та окупаційними силами в Україні. Задokumentовано багато тисяч випадків катування і жорстокого поводження як із цивільними заручниками, так і з українськими військовополоненими. Багаторічні дослідження та практичні приклади з усього світу свідчать про руйнівний та довгостроковий негативний вплив тортур. Катування завдають шкоди у багатьох сферах, зокрема слід відзначити фізичні, психологічні, соціальні наслідки та наслідки у контексті доступу до правосуддя. Міжнародний досвід і кращі практики говорять про те, що послуги для людей, що пережили катування, повинні бути комплексними (тобто мають всебічно охоплювати різні сфери). Наразі є гостра потреба забезпечити доступ величезної кількості людей, які пережили катування і жорстоке поводження, до комплексних спеціалізованих послуг в Україні, та інтеграцію цього напрямку до більш широких зусиль з посилення психічного здоров'я та розбудови систем охорони здоров'я в Україні.

3 листопада 2023 року по лютий 2024 року Heartland Alliance International/Marjorie Kovler Center (HAI) було проведено «картування» мережі допомоги потерпілим від катувань в Україні. Було проведено візити в організації, що входять до цієї мережі, та інтерв'ю з представниками таких організацій з метою оцінки. Результати таких інтерв'ю і візитів на місця було задokumentовано та проаналізовано, щоб визначити сильні сторони і прогалини у наявних послугах для потерпілих від катувань. У листопаді 2024 року у Києві було організовано зібрання організацій, які мають досвід/є експертами у сфері надання комплексних послуг потерпілим від катувань в Україні. Результатами зібрання стало визначення пріоритетних напрямків та рекомендованих заходів задля посилення механізмів правового захисту та системи надання послуг. Мета цього звіту – надати усім зацікавленим сторонам, які хотіли б залучитися до діяльності з посилення правового захисту та системи надання послуг для потерпілих актуальної та відповідної контексту інформації, якою вони могли б керуватися.

1. Картування:

В Україні є мережа організацій, які мають великий досвід і напрацювання у наданні спеціалізованих комплексних/інтегрованих послуг для людей, які пережили полон/катування. До такої мережі належать щонайменше 4 громадських організації, 2 державні лікарні, Офіс Генерального прокурора та 3 міжнародні неурядові організації (див. с. 5-9).

2. Сильні сторони (див. с. 11-12):

- Українські надавачі послуг мають великий досвід і напрацювання у наданні спеціалізованих комплексних/інтегрованих послуг людям, які пережили полон/катування.
- Українські надавачі послуг включені у професійне міжнародне співтовариство, зокрема проходять навчання і отримують консультації від висококласних міжнародних фахівців та адаптують передовий міжнародний досвід до контексту України.
- Наявна мережа українських надавачів послуг впроваджує ініціативи для покращення системи спеціалізованих послуг для людей, які пережили полон/катування.

3. Прогалини (див. с. 12-15):

- Люди, які пережили полон/катування, мають недостатній доступ до спеціалізованих комплексних/інтегрованих послуг.
- Координація послуг для людей, які пережили полон/катування, на державному/національному/регіональному рівні є недостатньою.
- Наявній системі фінансування спеціалізованих послуг для людей, які пережили полон/катування, не вистачає сталості.

- Є потреба у документуванні/створенні стандартів надання спеціалізованих послуг для людей, які пережили полон/катування.
- Є потреба у проведенні досліджень ефективності послуг і окремих заходів для українців і українок, які пережили полон/катування.
- Потрібно посилити правовий захист людей, які пережили полон/катування.

4. Пріоритетні напрямки та рекомендовані заходи, визначені учасниками та учасницями зібрання (див. с. 16-18 та Додаток В):

- Виведення людиноцентричного кейс-менеджменту на державний рівень
- Масштабування ресурсів для діяльності
- Координація та співпраця у формуванні державної політики

5. Загальні рекомендації (див. с. 19)

Вступ

Розповсюджене та систематичне застосування катувань російськими військовими та окупаційними силами в Україні було широко задокументовано агенціями ООН¹⁻², українським урядом (зокрема Офісом Генерального прокурора) та українськими громадськими організаціями³⁻⁴. Хоча кількість задокументованих випадків катування цивільних заручників коливається від 562⁵ до 1 118⁶, у відповідних звітах підкреслюється, що ці цифри є значно заниженими через відсутність доступу до російських місць позбавлення свободи, перепони, з якими стикаються потерпілі при виїзді з окупованих територій до регіонів, підконтрольних уряду України, та побоювання щодо того, що історії, які передаються через телефонний зв'язок або месенджери, можуть бути перехоплені. Тому кількість задокументованих випадків «повинна вважатись більше орієнтовною, ніж вичерпною»⁷. У досліджених джерелах інформації спостерігається консенсус щодо того, що кількість випадків катування та жорстокого поводження як з цивільними заручниками, так і з військовополоненими, сягає багатьох тисяч.

Серед колишніх цивільних заручників, опитаних УВКПЛ, приблизно 85% повідомили, що піддавалися катуванням і жорстокому поводженню під час перебування у місцях утримання⁸. Як повідомляє *New York Times*, за словами української влади частка військовополонених, які зазнали катувань, сягає 90%⁹. Під час допитів найпоширенішими формами катування, за словами опитаних, було застосування електричного струму, численні побиття, сексуальне насильство, психологічний тиск, погрози, а також катування інші людей на очах в опитаних¹⁰⁻¹¹. За наявними даними, катування мирних жителів відбувалося в усіх регіонах України, які перебували під російською окупацією¹² причому найбільшу кількість так званих катівень та жертв було виявлено на територіях, які перебували під окупацією найдовше (зокрема у Херсонській та Харківській областях)¹³. Це слугує доказом того, що на території, окуповані Росією, може бути набагато більше досі не ідентифікованих потерпілих.

Широко задокументовані деструктивні, всебічні та довготривалі негативні наслідки катувань. Катування завдають шкоди у багатьох сферах, зокрема слід

1 [Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine \(United Nations\); 10/19/23](#)

2 [Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні \(1 серпня – 30 листопада 2023 року\); Управління верховного комісара ООН](#)

3 [Насильницькі зникнення та свавільні затримання активних громадян в ході повномасштабної російської збройної агресії проти України \(лютий 2022 — червень 2023\) / Н. Охотнікова, О. Гнатюк, Б. Петрунюк; ред. О. Синюк; центр прав людини ZMINA. — Київ, 2023. — 106 с.](#)

4 [Катування та жорстоке поводження з цивільним населенням на українських територіях, які перебували під російською окупацією \(на прикладі Київської, Харківської та Херсонської областей\): аналітичний звіт / Б. Петрунюк, О. Гнатюк, Т. Печончик; Центр прав людини ZMINA. — Київ, 2023. — 64 с.](#)

5 [Там же](#)

6 [Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні \(1 серпня – 30 листопада 2023 року\); Управління верховного комісара ООН](#)

7 [Там же](#)

8 [Там же](#)

9 [Ukrainian Reports of Torture Point to Systematic Russian Policy, Expert Says; New York Times; 9/10/23](#)

10 [Насильницькі зникнення та свавільні затримання активних громадян в ході повномасштабної російської збройної агресії проти України \(лютий 2022 — червень 2023\) / Н. Охотнікова, О. Гнатюк, Б. Петрунюк; ред. О. Синюк; центр прав людини ZMINA. — Київ, 2023. — 106 с.](#)

11 [Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні \(1 серпня – 30 листопада 2023 року\); Управління верховного комісара ООН](#)

12 [Катування та жорстоке поводження з цивільним населенням на українських територіях, які перебували під російською окупацією \(на прикладі Київської, Харківської та Херсонської областей\): аналітичний звіт / Б. Петрунюк, О. Гнатюк, Т. Печончик; Центр прав людини ZMINA. — Київ, 2023. — 64 с.](#)

13 [Насильницькі зникнення та свавільні затримання активних громадян в ході повномасштабної російської збройної агресії проти України \(лютий 2022 — червень 2023\) / Н. Охотнікова, О. Гнатюк, Б. Петрунюк; ред. О. Синюк; центр прав людини ZMINA. — Київ, 2023. — 106 с.](#)

відзначити фізичні, психологічні, соціальні наслідки та наслідки у контексті доступу до правосуддя та ідентичності. Більш тривалі періоди позбавлення волі протягом багатьох місяців або навіть років можуть призводити до більших негативних наслідків. Нещодавнє дослідження серед сирійських чоловіків, які знаходилися у місцях позбавлення волі (і до яких широко застосовувалися катування), показало, що навіть через 10 років після їхнього звільнення «гострі фізичні та психологічні стани зменшилися або були відсутні, проте у ≥50% з них залишилися шрами, вони переживали уникнення, нав'язливі спогади, недовіру, самоізоляцію, хронічний біль, гнів і низьку самооцінку»¹⁴. У зв'язку зі всебічною шкодою, якої зазнають люди, які пережили катування, допомога для потерпілих від катувань розвинулася як окрема спеціалізована сфера клінічної практики та досліджень. Один із основних принципів, яким керується міжнародна мережа центрів допомоги потерпілим від катувань полягає у необхідності надання комплексних та інтегрованих послуг людям, які їх пережили. Такі послуги мають бути спрямовані на стабілізацію, безпеку та реінтеграцію у громаду.

Враховуючи велику кількість людей, які пережили катування, в Україні існує поширений консенсус щодо термінової потреби у розробці комплексних послуг підтримки для людей, які пережили полон та/або катування. Відповідні рекомендації та ініціативи включають, зокрема, такі:

«Забезпечити відшкодування та підтримку постраждалих, зокрема отримання ними

медичної, психологічної і правової допомоги та підтримки, приділяючи особливу увагу особам, які постраждали від сексуального насильства»¹⁵.

«Забезпечити створення національної системи реабілітації осіб, які постраждали внаслідок насильницьких зникнень, яка включатиме медичну, психологічну реабілітацію, соціальну підтримку тощо»¹⁶.

«У процесі відновлення територій, що перебували в окупації, окрему увагу необхідно приділити відновленню стійкості локальних громад, що постраждали. Наслідки вчинення воєнних злочинів не обмежуються безпосередньою фізичною шкодою. Окремої уваги потребує фізична і психологічна реабілітація жертв катувань та їхніх родин»¹⁷.

«Забезпечити, щоби послуги з ПЗПСП надавалися людям, які пережили тортури, і членам їхніх сімей, а також сім'ям загиблих або зниклих безвісти військовослужбовців»¹⁸.

Запуск Координаційного центру підтримки потерпілих і свідків (підрозділ Офісу Генпрокурора) з метою забезпечення доступу до необхідної підтримки/послуг особам, які дають свідчення як потерпілі або свідки воєнних злочинів.

14 Kivlahan C, AlSharif M, Elliott I, Pereria AG, Hallak Z, Yonso R, Odaima A, AlHafez N, Aswadd M. Long-term physical and psychological symptoms in Syrian men subjected to detention, conflict-related sexual violence and torture: cohort study of self-reported symptom evolution. *The Lancet*. January 2024. Vol 67. P 1.

15 Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні (1 серпня – 30 листопада 2023 року): Управління верховного комісара ООН

16 Насильницькі зникнення та свавільні затримання активних громадян в ході повномасштабної російської збройної агресії проти України (лютий 2022 — червень 2023) / Н. Охотнікова, О. Гнатюк, Б. Петруньок; ред. О. Синюк; центр прав людини ZMINA. — Київ, 2023. — 106 с.

17 Катування та жорстоке поводження з цивільним населенням на українських територіях, які перебували під російською окупацією (на прикладі Київської, Харківської та Херсонської областей): аналітичний звіт / Б. Петруньок, О. Гнатюк, Т. Печончик; Центр прав людини ZMINA. — Київ, 2023. — 64 с.

18 Пріоритетні багатосекторні заходи з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в Україні під час та після війни: оперативна дорожня карта (5 грудня 2022 року)

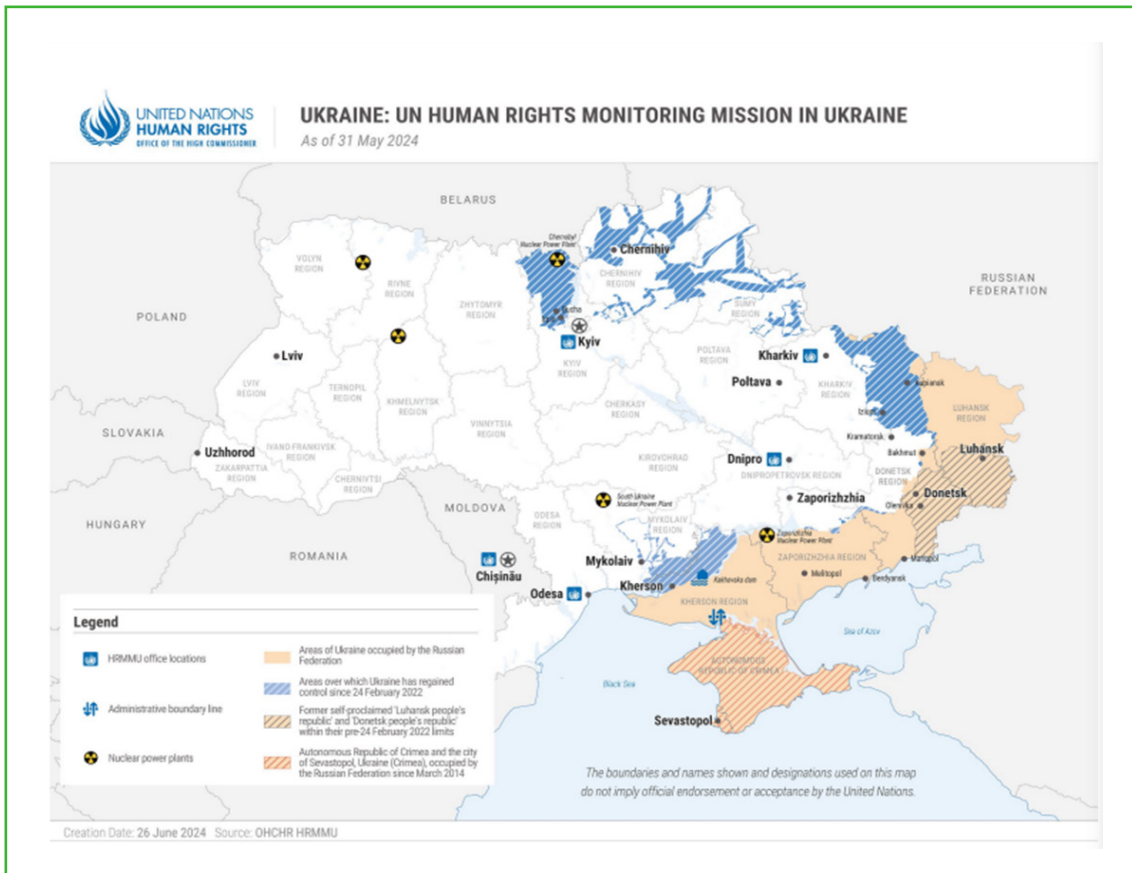
Картування

A. Картування організацій, які надають спеціалізовані комплексні/інтегровані послуги потерпілим від катувань

Для того, щоб визначити, як краще сприяти посиленню мережі допомоги потерпілим від катувань в Україні, Marjorie Kovler Center/Heartland Alliance International було проведено низку зустрічей з представниками організацій, що надають послуги у сфері психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, які працюють в Україні та у регіоні.

Нижче наведено карту організацій, які нам наразі вдалося виявити, що надають спеціалізовані комплексні/інтегровані послуги потерпілим від катувань або працюють над координацією таких послуг. Також додаємо короткий опис послуг і напрямків діяльності (що стосуються допомоги потерпілим від катувань) кожної організації.

ГО «Блакитний птах» (Київ): українська громадська організація (що працює з 2015 року), яка спеціалізується на наданні комплексних/інтегрованих послуг людям, які пережили полон/катування, їх родинам і членам сімей зниклих безвісти осіб.

- Забезпечення комплексної підтримки, зокрема психологічної, соціальної, медичної, правової та економічної
- Надання послуг цивільним і військовим, які пережили полон/катування
- Надання послуг особисто та дистанційно; багато отримувачів послуг проживають у деокупованих районах Херсонської та Харківської областей та отримують послуги дистанційно
- Потерпілих, як правило, перенаправляють партнерські організації або приводять родичі, або потерпілі самостійно звертаються; точкою входу для отримання послуг є гарячі лінії ГО «Блакитний птах», що пропонують психологічну, соціальну та правову допомогу
- Проведення навчання для осіб, що взаємодіють з людьми, які пережили катування, та надають їм послуги (зокрема для представників державних установ)
- Підтримка надання психологічної/ правової/соціальної допомоги у рамках державної програми реабілітації у центрі «Лісова поляна»
- Участь у роботі комісії Міністерства з питань реінтеграції, що приймає рішення щодо надання потерпілим статусу осіб, щодо яких встановлений факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України
- Наразі персонал ГО «Блакитний птах» включає 8 психологів, двох соціальних працівників і двох юристів

Координаційний центр підтримки потерпілих і свідків (Київ): підрозділ Офісу Генерального прокурора (що розпочав роботу у січні 2024 року), який координує надання необхідних послуг для потерпілих і свідків воєнних злочинів.

- Послуги центру отримують особи, які дають свідчення підрозділу з розслідування воєнних злочинів Генеральної прокуратури
- У Координаційному центрі наразі працює близько 30 координаторів і координаторок, які допомагають потерпілим отримати доступ до необхідних послуг (зокрема психологічних, соціальних, юридичних тощо)
- Картування надавачів послуг, які застосовують травмо-інформований підхід та є «дружніми» до людей, які пережили полон/катування, у співпраці з центром «Лісова поляна»
- Восени 2024 року відділи по роботі з потерпілими розпочали роботу в прокуратурах 9 прифронтових та деокупованих регіонів
- Метою є створення механізму або системи підтримки для потерпілих та свідків воєнних злочинів.

Форпост (Дніпро): українська громадська організація (яка почала свою діяльність у 2014 році у якості волонтерської ініціативи, була інституціоналізована у 2016 році), що спеціалізується на наданні комплексних/інтегрованих послуг людям з важкою травмою, у тому числі особам, які пережили катування.

- Надання комплексних послуг підтримки, зокрема психотерапії, кейс-менеджменту і психіатрії; переадресація для отримання медичної та юридичної допомоги
- Надання послуг цивільним і військовим, які пережили катування; потерпілих до «Форпосту», як правило, направляють партнерські організації або люди звертаються самостійно
- Надання кризової підтримки та гуманітарної допомоги
- Підготовка висновків фахівців щодо

- психологічних наслідків тяжких порушень прав людини (згідно зі Стамбульським протоколом) для національного суду і міжнародних судових та несудових установ
- Навчання фахівців (які так чи інакше працюють з людьми, що пережили полон/катування), зокрема юридичних консультантів, травмо-орієнтованому підходу
 - Адвокація; дослідження; написання статей; переклади професійної літератури англійською мовою; створення документальних фільмів; розробка застосунку для документування послуг і досягнутих результатів
 - Підтримка реінтеграційних центрів Міністерства оборони власними ресурсами та досвідом кейс-менеджменту
 - У структурному підрозділі ГО Форпост – Центрі психічного здоров'я та травматерапії Форпост HELP – наразі працює координаторка з питань психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, 2 психіатри, 11 психологів, 2 з яких мають статус супервізорів у психоаналітичному підході та EMDR, та 1 соціальний працівник; їхня робота підтримується мережею волонтерів .

Центр психічного здоров'я та реабілітації ветеранів «Лісова поляна» і ГО Ресурсний центр «Лісова поляна» (Київ): державний заклад для ветеранів і громадська організація, які спільно надають комплексні послуги реабілітації для людей, які пережили полон/катування.

- Наразі 20-30 пацієнтів (із загальної кількості 220-240 пацієнтів) мають досвід полону/катування; центр пропонує програму реабілітації орієнтовно на 3 тижні
- 90% людей, які пережили полон/

катування є діючими військовими, 10% – цивільними

- Ведення клінічних випадків та психологічна підтримка; втручання включають десенсибілізацію та репроцесуалізацію за допомогою руху очей (EMDR), нейрофідбек, краніальну терапію, йогу
- Переадресація або подальше спостереження пацієнтів і пацієнок, які повертаються додому у свої громади
- Проведення навчальних заходів (наприклад, організація великої конференції щодо роботи з людьми, які пережили полон/катування, в українському контексті; навчання працівників прокуратури травма-інформованим методам роботи; розробка 10-годинного онлайн-тренінгу для фахівців сфери охорони здоров'я)
- Мета – формування стійкої системи надання послуг, зокрема впровадження/вдосконалення послуг у інших державних лікарнях
- Тісна співпраця з Офісом Генпрокурора (наприклад, картування надавачів послуг, які застосовують травма-інформований підхід та є «дружніми» до людей, які пережили полон/катування) і ГО «Блакитний птах» (зокрема безпосереднє надання послуг і проведення навчання)
- Персонал ГО Ресурсний центр «Лісова поляна» наразі налічує 6 клінічних кейс-менеджерів, 15 тренерів і 5-6 психологів

Національний реабілітаційний центр «Незламні» (Львів): міська лікарня, яка надає комплексні послуги реабілітації людям, які пережили полон/катування

- Лікарня впроваджує кількатижневу програму реабілітації; надано

допомогу 20 людям, які пережили полон/катування; більшість з них були діючими військовими, кілька – цивільними

- Серед пацієнтів є люди з різних регіонів України; здебільшого пацієнти звертаються до центру за рекомендаціями
- У центрі «Незламні» є психіатричне відділення і центр психічного здоров'я, інтегрований у загальну структуру лікарні
- Послуги у сфері психічного здоров'я включають такі напрямки, як психіатрія, психотерапія (зокрема EMDR, нарративна експозиційна терапія), арт-терапія, групова терапія, нейрофідбек, а також ткацький гурток
- Після лікування пацієнти повертаються додому у свої громади
- Ціль/план полягає у створенні амбулаторного центру, орієнтованого у першу чергу на роботу з людьми, які пережили полон/катування.

В. Інші організації з відповідним досвідом

Крім того, було виявлено низку інших організацій, які мають досвід надання спеціалізованих комплексних/інтегрованих послуг для людей, які пережили полон/катування, і чиї напрацювання можуть бути дуже актуальними для мережі організацій, що працюють з потерпілими від катувань

HealthRight International/«Українська фундація громадського здоров'я» (київський офіс)

- Впроваджували спеціалізовані послуги для постраждалих від полону/катувань у Києві та Дніпрі у 2015–2022 роках, надаючи всебічну підтримку, включаючи послуги у сфері психічного здоров'я, психосоціальну та правову допомогу
- Наразі займаються інтеграцією послуг з психічного здоров'я, кейс-менеджменту

та правової допомоги у системах первинної медичної допомоги по всій Україні задля покращення доступу до комплексної допомоги для ВПО та населення, що постраждало від війни, особливо в регіонах, які найбільше постраждали від конфлікту, що триває

- Надають комплексну підтримку жертвам сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (СНПК), включаючи психологічне консультування, правову допомогу та ведення випадків з акцентом на відновлення та реінтеграцію постраждалих
- Співпрацюють з міністерствами, НУО та донорами для впровадження інноваційних підходів та технологій, спрямованих на зміцнення систем охорони здоров'я та підтримку маргіналізованих груп населення
- Розробили та підтримують діяльність онлайн-платформи SafeWomenHub – ресурсу, призначеного для підтримки постраждалих від гендерно-зумовленого насильства, надаючи доступ до психологічної підтримки, юридичних консультацій та інформації про доступні послуги
- Активно займаються розбудовою місцевого потенціалу, пропонуючи спеціалізоване навчання та відстоюючи системні зміни для забезпечення ефективного та сталого надання послуг у сфері психічного здоров'я та психосоціальної підтримки у країні

БО БФ «Лікарі без кордонів» (київський офіс):

- Досвід надання спеціалізованих комплексних/інтегрованих послуг людям, які пережили полон/катування, у деокупованих районах Київщини (січень – вересень 2023 року)
- Надання послуг медичної/психологічної допомоги на деокупованих і прифронтових територіях

Фонд доктора Дениса Муквеге/Global Survivors Fund/Фонд сім'ї Андрєєвих:

- Міжнародна неурядова організація «Фонд доктора Дениса Муквеге» працює над забезпеченням доступу постраждалих від СНПК (як жінок, так і чоловіків) до якісної всебічної допомоги, а також створенням мережі організацій під керівництвом постраждалих від СНПК
- Міжнародна неурядова організація Global Survivors Fund впроваджує пілотний проект з метою забезпечення тимчасових репарацій для постраждалих від СНПК, у рамках якого 500 постраждалих від СНПК отримають тимчасові компенсації, а також буде забезпечено інші репаративні заходи шляхом переадресації у рамках наявної системи допомоги
- Фонд сім'ї Андрєєвих (українська громадська організація) надає комплексні послуги/проводить адвокацію в інтересах потерпілих від СНПК, зокрема на деокупованих та прифронтових територіях

С. Огляд процесу доступу до послуг для різних підгруп**Звільнені з полону військовослужбовці**

- Звільнених з полону військовослужбовців відразу направляють у реінтеграційні центри, підпорядковані Міністерству оборони. Протягом кількох тижнів, коли вони перебувають там, з ними часто спілкуються представники різних структур (зокрема СБУ, Офісу Генпрокурора, Міністерства оборони, тощо). Крім того, вони отримують певні послуги в обмеженому обсязі.
- Після кількох тижнів у реінтеграційному центрі звільнених з полону військовослужбовців можуть направляти до державної лікарні для проходження тритижневої

програми реабілітації, наприклад у реабілітаційний центр «Лісова поляна». Інші звільнені з полону військовослужбовці можуть на кілька тижнів повернутися додому до своїх громад.

- Після завершення програми реабілітації або кількох тижнів вдома станом на лютий 2024 року близько 70% військових, які пережили полон/ катування, поверталися до військової служби. Деяких з них переводять на небойові посади. Інші повертаються на бойові позиції.
- Після повернення звільнені з полону військовослужбовці можуть подавати заявки на отримання статусу осіб, щодо яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України. Вірогідність отримання ними такого статусу висока. Станом на травень 2024 року звільнені з полону військовослужбовці мають право на звільнення з військової служби.

Цивільні, які пережили полон/ катування

- Цивільні, які пережили полон/ катування на деокупованих територіях, часто залишаються вдома у своїх громадах. Вони можуть мати доступу до деяких необхідних послуг, але майже ніколи у них немає доступу до спеціалізованих комплексних/ інтегрованих послуг.
- За підтримки гуманітарних організацій, членів родини або шляхом самозвернення деякі потерпілі можуть отримувати доступ до центрів, які надають послуги реабілітації (таких як «Незламні» або «Лісова поляна»), а деякі можуть отримати доступ до послуг психологічної/соціальної/ юридичної допомоги дистанційно (зокрема в організаціях «Блакитний птах» або «Форпост»).
- Цивільні, які пережили полон/ катування, можуть подавати заяви

для отримання статусу потерпілих. У той же час процес отримання статусу потерпілих тягне за собою багато бюрократичних перешкод, займає багато часу та може бути безрезультатним.

- Якщо цивільні, які пережили полон/ катування, проходять програму реабілітації у лікарні, після цього вони зазвичай повертаються до своїх громад на деокупованих територіях.

Потерпілі від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (СНПК)

Згідно зі звітами ООН¹⁹⁻²⁰ та за даними українського центру прав людини ЗМІНА²¹⁻²², сексуальне насильство є поширеним видом катувань, який застосовується проти військовополонених і цивільних заручників. Зі 169 випадків сексуального насильства, задокументованих УВКПЛ, 135 випадків сталися у місцях утримання (56 цивільних осіб і 79 військовополонених)²³. Разом з тим, у міжнародній гуманітарній сфері СНПК, як правило, виділяється як окремий прояв насильства, а не відноситься до катувань. За словами Федора Дунебабіна, представника Фонду доктора Деніса Муквеге та Global Survivors Fund в Україні (а також згідно зі звітами ООН), в Україні

є багато організацій, що надають послуги потерпілим від СНПК; проте потерпілі від СНПК часто не звертаються за послугами через високий рівень стигматизації, пов'язаної з СНПК (особливо це стосується чоловіків)²⁴. Під час зустрічі з паном Дунебабіним він зазначив, що якщо б у нормативно-правових документах СНПК класифікувалося б як підвид катування, це могло б сприяти зменшенню стигми та розширенню доступу до відшкодування та підтримки для усіх людей, які пережили катування та СНПК. Точка зору пана Дунебабіна відповідає нещодавньому звіту Спеціального доповідача з питань катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки чи покарання у Генеральній Асамблеї ООН²⁵. Крім того, з клінічної точки зору люди, які пережили сексуальне насильство в місцях утримання та пройшли через інші форми катувань, могли б отримувати клінічні послуги, які б базувалися на сприйнятті сексуального насильства як одного з кількох підвидів катувань, які вони пережили.

19 [Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine \(United Nations\): 10/19/23](#)

20 [Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні \(1 серпня – 30 листопада 2023 року\); Управління верховного комісара ООН](#)

21 [Насильницькі зникнення та свавільні затримання активних громадян в ході повномасштабної російської збройної агресії проти України \(лютий 2022 — червень 2023\) / Н. Охотнікова, О. Гнатюк, Б. Петруньок; ред. О. Синюк; центр прав людини ЗМІНА. — Київ, 2023. — 106 с.](#)

22 [Катування та жорстоке поводження з цивільним населенням на українських територіях, які перебували під російською окупацією \(на прикладі Київської, Харківської та Херсонської областей\): аналітичний звіт / Б. Петруньок, О. Гнатюк, Т. Печончик; Центр прав людини ЗМІНА. — Київ, 2023. — 64 с.](#)

23 [Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні \(1 серпня – 30 листопада 2023 року\); Управління верховного комісара ООН](#)

24 [Перешкоди при отриманні послуг, із якими стикаються чоловіки, які постраждали від сексуального насильства в Україні \(грудень 2023 р.\) Жіноча комісія у справах біженців/ Міжвідомча робоча група з репродуктивного здоров'я під час кризових ситуацій та Гуманітарна координація у сфері ГЗН в Україні Кластеру захисту](#)

25 [Torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. Report by the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Alice Jill Edwards \(18 July 2024\).](#)

Оцінка потреб

А. Сильні сторони наявних послуг для потерпілих від катувань

Українські організації, що займаються безпосереднім наданням послуг (див. результати картування таких організацій вище), мають великий досвід і напрацювання у сфері надання спеціалізованих комплексних/інтегрованих послуг для людей, які пережили полон/ катування. Організації «Блакитний птах», «Форпост» і HealthRight International почали надавати такі спеціалізовані послуги у 2014-2015 роках. Хоча «Лісова поляна» та «Незламні» розвинули таку спеціалізацію пізніше (після початку повномасштабного російського вторгнення у 2022 році), вони швидко розробили спеціалізовані та адаптовані моделі надання таких послуг, використовуючи український та міжнародний досвід. У співпраці з міжнародними партнерами, що надають допомогу потерпілим від катувань, ГО «Форпост» було розроблено Протокол судово-медичного оформлення погроз і проведено пілотне дослідження Протоколу погроз в Україні. А центром «Лісова поляна» було організовано одноденну міжнародну конференцію «Особливості роботи з людьми, що пережили полон та тортури. Український контекст». Не викликає сумнівів той факт, що наразі наявна мережа надавачів послуг потерпілим від катувань в Україні жодним чином не відстає від аналогічних центрів за кордоном, а, навпаки, має досвід

і напрацювання, якими може ділитися з глобальною спільнотою дослідників і практиків у сфері допомоги потерпілим від катувань. Тетяна Сіренко з центру «Лісова поляна» влучно охарактеризувала цей досвід так: «в Україні є потужна мережа професіоналів».

Українські надавачі послуг з готовністю зверталися за консультаціями та проходили навчання у визнаних міжнародних фахівців і адаптували кращі міжнародні моделі до місцевого контексту. Українські організації проходили навчання й проводили консультації з цілою низкою міжнародних організацій/експертів, зокрема DIGNITY, Global Initiative on Psychiatry – Tbilisi, Sir[a] Centre, Centre Primo Levi, Israeli Trauma Coalition, Center for Victims of Torture, а також співпрацювали з численними науковими установами США, які спеціалізуються на доказових методах роботи з людьми, які пережили травму. Однак при цьому українські організації не прагнули просто копіювати міжнародні моделі, а радше адаптували такі моделі та методи роботи до українського контексту. Простим прикладом такої адаптації є проєкт групової роботи з ткацьким верстатом, який впроваджується у реабілітаційному центрі «Незламні», який є втіленням моделі зцілення на базі громади з використанням української форми мистецтва.

Мережа українських надавачів послуг наразі впроваджує ініціативи (деякі з них – на початкових стадіях), спрямовані на покращення системи спеціалізованих послуг для людей, які пережили полон/ катування. Такі ініціативи з розробки нових програм і систем вражають, враховуючи триваючий стрес, пов'язаний з війною, який люди, що впроваджують ці ініціативи, відчувають на власному досвіді. Тут слід відзначити такі ініціативи

як координація програм підтримки (Офіс Генерального прокурора), картування «дружніх» постачальників послуг та спеціалістів, що практикують травмо-орієнтований підхід («Лісова Поляна»/Офіс Генерального прокурора), навчання спеціалістів, що працюють з людьми, які пережили полон/катування («Лісова Поляна»/«Блакитний птах»/«Форпост»), плани/ініціативи щодо розробки спеціалізованих послуг для цивільних, які пережили полон/катування, у державних лікарнях (Міністерство охорони здоров'я/«Лісова поляна»/«Блакитний птах»), розробка застосунку для більш ефективного/результативного документування послуг і отриманих результатів («Форпост»), а також плани/ініціативи щодо створення амбулаторного центру, який надавав би спеціалізовану допомогу людям, які пережили полон/катування («Незламні»). Постійні спільні зусилля надавачів спеціалізованих послуг забезпечують міцну основу для посилення як мережі таких надавачів послуг, так і системи надання відповідних послуг з метою задоволення поточних і майбутніх потреб у допомозі для тисяч потерпілих від катувань.

В. Прогалини у наявних послугах для потерпілих від катувань

- Недостатній доступ до спеціалізованих комплексних/інтегрованих послуг для людей, які пережили полон/катування
 - Наразі недостатньо постачальників спеціалізованих послуг, які б надавали комплексну/інтегровану допомогу для усіх, хто пережив полон/катування і потребує таких послуг

(або зверталися б за такими послугами, якщо б про них знали). («Блакитний птах»/«Форпост»)

- Недостатня кількість спеціалізованих (або принаймні дружніх/таких, що застосовують травмо-орієнтований підхід) надавачів послуг на деокупованих і прифронтових територіях, де проживає більшість цивільних осіб, які пережили полон/катування. («Лікарі без кордонів»²⁶).
- Люди, які пережили полон/катування і які наразі проживають у регіонах, розташованих далі від лінії фронту, можуть не мати змоги отримати доступ до дружніх/травмо-орієнтованих послуг, оскільки у них немає «мапи» надавачів таких послуг. (Координаційний центр)
- Чоловіки, які пережили СНПК, частіше за інших можуть не отримувати доступ до послуг через стигму/сором і відсутність компетентних спеціалізованих надавачів послуг (Фонд сім'ї Андреевих, «Блакитний птах»). Надавачам медичних послуг в Україні може бракувати знань для реагування на медичні потреби чоловіків, які пережили СНПК. (Фонд сім'ї Андреевих)
- Надавачі спеціалізованих послуг наразі не мають можливості надавати багато послуг/підтримки членам родин потерпілих або людей, які перебувають у полоні або зникли безвісти. («Блакитний птах» та інші)
- Надавачі спеціалізованих послуг не мають достатнього

²⁶ ОСНА. Оперативне зведення. Україна (12 лютого 2024 р.)

фінансування для задоволення окремих потреб (таких як, наприклад, потреби у медичних чи стоматологічних послугах). («Блакитний птах»/«Форпост»)

- Звільнені з полону військовослужбовці, які після обміну проходять реабілітацію і повертаються до активної військової служби, не мають достатнього доступу до наявних послуг/допомоги/підтримки.
2. Недостатня координація послуг для людей, які пережили полон/катування, на державному/національному/регіональному рівнях (особливо для багатьох потерпілих, які не отримують спеціалізовані комплексні/інтегровані послуги безпосередньо від зазначених вище надавачів послуг).
- Неповний перелік/ картування доступних спеціалізованих або травмо-інформованих/дружніх послуг. (Координаційний центр)
 - Недостатня координація/співпраця між державним сектором і громадськими організаціями. (Координаційний центр)
 - Відсутність офіційного механізму ідентифікації людей, які пережили полон/катування, і направлення їх для отримання послуг.
 - Нестача соціальних працівників, які можуть/навчені працювати з людьми, які пережили полон/катування, і направляти їх для отримання необхідних послуг. (Фонд сім'ї Андрєєвих; «Форпост»; «Блакитний птах»)
 - Відсутність офіційної мережі надавачів спеціалізованих комплексних/інтегрованих послуг або структури керівництва наявною мережею. («Форпост»)

«У нас є послуги, але немає системи»

Вероніка Плотнікова, Координаційний центр підтримки потерпілих і свідків, Офіс Генпрокурора

«Немає чіткого бачення того, як створювати механізми підтримки»

Юрій Белоусов, департамент розслідування воєнних злочинів, Офіс Генерального прокурора

3. Поточна система фінансування спеціалізованих послуг для людей, які пережили полон/катування, не є стійкою.
- Надавачі спеціалізованих послуг не мають доступу до достатнього приватного або державного фінансування для підтримки достатньо комплексних послуг або для розширення послуг, які вони надають, з метою задоволення наявних потреб. («Блакитний птах»; «Незламні»; «Лісова поляна»; «Форпост»)
 - Організації, які можуть мати гарні можливості для надання комплексних послуг людям, які пережили полон/катування, можуть зосереджуватися на програмах у сфері СНПК через те, що на такі програми виділяється більше фінансування. (HealthRight International; Фонд сім'ї Андрєєвих)
 - Багато донорів надають короткострокове фінансування

- (наприклад, проектне фінансування на 6 місяців або фінансують лише 5-10 сесій на клієнта), при цьому мають власну систему моніторингу та оцінки ефективності, яка не завжди враховує існуючі стандарти організації, тим самим створюючи додаткове адміністративне навантаження на команду. Більш тривале фінансування та більш скоординований підхід дозволили б надавати більш стабільні (та довгострокові) послуги і мати можливість повноцінно займатися діяльністю з удосконалення системи спеціалізованих послуг. («Форпост»)
- Доступне наразі приватне та державне фінансування більше спрямовано на мікрорівень (фінансування безпосередньо спеціалізованих послуг) або на мезорівень (навчання), а не на макрорівень (створення більш скоординованої/ефективної/сталого системи надання послуг). («Блакитний птах»; «Незламні»; «Форпост»)
 - Державні установи та українські громадські організації не можуть залучати кваліфікованих фахівців (таких як психотерапевти, кейс-менеджери), оскільки вони не здатні запропонувати конкурентоспроможний рівень оплати праці порівняно із тим, що пропонують міжнародні організації. («Форпост»; Дніпропетровська обласна адміністрація)
 - Надавачі спеціалізованих послуг мають нестабільне робоче навантаження, високий рівень стресу, пов'язаного з роботою та війною, і не мають можливості залучити достатню кількість персоналу, необхідну для належного надання необхідних (та забезпечених фінансово) послуг та проведення відповідних заходів і виснажені нестачею можливостей для догляду за собою/персоналом (зокрема у форматі ретритів або сталої системи супервізії та підтримки). («Блакитний птах»; «Форпост»; «Лісова поляна»)
4. Є потреба у документуванні/створенні стандартів надання спеціалізованих послуг для людей, які пережили полон/ катування.
- Координаційним центром було підкреслено потребу у створенні єдиної/узгодженої моделі надання послуг.
 - Центр «Лісова поляна» працює над розробкою «концепції відновлення» і зауважив потребу у стандартних операційних процедурах щодо етичних питань (таких як конфіденційність; захист даних) і кращих практик у певних сферах (таких як міждисциплінарна співпраця/ комунікація; кейс-менеджмент).
 - HealthRight International було наголошено на тому, що потрібно зосередитися на розробці «мінімальних» стандартів.
 - Слід зазначити, що організації «Блакитний птах» і «Форпост» поставили під сумнів необхідність/цінність розробки єдиних уніфікованих стандартів надання допомоги (які застосовувалися б як для державних установ, так і для неурядових організацій), наголошуючи при цьому на важливості «професійного підходу» та досліджень («Форпост»), а також підходу, орієнтованого на потреби людей («Блакитний птах»).

5. Існує потреба у дослідженні ефективності послуг та заходів для людей, які пережили полон/катування (та для інших потерпілих від війни в Україні). Наразі організації, що надають послуги, впроваджують теоретичні моделі психотерапії та низку конкретних заходів для людей, які мають травматичний досвід, без дослідження рівня ефективності таких моделей/заходів для українців і українок, які пережили полон/катування. Такі дослідження могли б дати інформацію про те, які моделі/заходи слід розширювати, які потрібно адаптувати або згорнути, а також сприяли б розробці професійних стандартів та інструментів допомоги для потерпілих від катувань.
6. Необхідно посилити правовий захист людей, які пережили полон/катування. Зокрема, потрібно розробити законодавчі норми/процедури для цивільних, які пережили полон/катування (Координаційний центр); усунути непотрібні бюрократичні перешкоди та скоротити час, необхідний цивільним, які пережили полон/катування, для отримання статусу потерпілих («Блакитний птах»; Фонд сім'ї Андрєєвих); держава має розробити процедури та виділити фінансування для надання соціальних/правових/медичних гарантій потерпілим («Блакитний птах»), зокрема збільшення фінансування програм реабілітації («Незламні», «Лісова поляна»); прийняти закон,

який передбачав би надання статусу потерпілих та всебічної підтримки/відшкодування/гарантій усім людям, які пережили полон/катування/СНПК (Фонд доктора Деніса Муквеге /Global Survivors Fund); посилити правовий захист потерпілих, які проживають на деокупованих і прифронтових територіях, зокрема забезпечити сталу, безперервну, стратегічну комунікацію держави щодо: прав потерпілих; прав людей, які проживають на окупованих і деокупованих територіях; гарантій держави щодо їх соціально-правового захисту; перспектив відновлення; а також співробітництва з неурядовими організаціями («Форпост»).

Зібрання: «Посилення мережі допомоги людям, які пережили катування, в Україні»

5-7 листопада 2024 року Heartland Alliance International/Marjorie Kovler Center було організовано зібрання організацій, які мають досвід надання комплексних послуг людям, які пережили полон і катування (як цивільним, так і військовим), або координації таких послуг, у Києві. Захід було організовано у відповідь на запити та зворотній зв'язок, отриманий при проведенні картування та оцінки потреб. Зацікавлені сторони говорили про те, що їм не вистачає простору для аналізу, обговорення, налагодження співпраці та обміну досвідом.

У зібранні взяли участь такі організації:

- Мережа чоловіків України, які пережили полон і тортури «Випускники» (українська ГО)
- Фонд сім'ї Андреевих (українська ГО)
- ГО «Блакитний птах» (українська ГО)
- Координаційний центр підтримки потерпілих і свідків Офісу Генерального прокурора (українська державна установа)
- БО БФ «Лікарі без кордонів» (міжнародна НУО)
- ГО «Форпост» (українська ГО)
- Heartland Alliance International/Marjorie Kovler Center (міжнародна НУО)
- Центр психічного здоров'я та реабілітації ветеранів «Лісова поляна»/ ГО Ресурсний центр «Лісова поляна» (державний центр/українська ГО)
- Південний регіональний центр Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими (українська державна установа)
- Українська фундація громадського

здоров'я/Health Right International (українська ГО/міжнародна НУО)

- Національний реабілітаційний центр «Незламні» (державний центр)

Програма зібрання

Програма зібрання була розроблена українською громадською організацією «Діалог у дії» у співпраці з Heartland Alliance International/Marjorie Kovler Center. Фасилітацію зустрічі забезпечували три фасилітаторки ініціативи «Діалог у дії». Кожен день складався з трьох сесій по 90 хвилин. Усі сесії були інтерактивні та передбачали обговорення та роботу в групах. Сесії були спрямовані на:

- Побудову довіри між учасниками та учасницями з представлених організацій
- Проведення картування із визначенням зацікавлених сторін, взаємовідносин між ними, процесів та факторів спротиву
- Визначення пріоритетних тем для системного опрацювання у відповідній сфері
- Визначення та аналіз факторів, що об'єднують та розділяють залучені сторони
- Визначення зовнішніх та внутрішніх факторів спротиву та напрацювання підходів задля досягнення системних змін
- Визначення стратегій та кроків для подальшої роботи у пріоритетних напрямках у малих групах, обговорення у великій групі

Результати зібрання

Heartland Alliance International/Marjorie Kovler Center було визначено три цілі зібрання. Нижче описано, якою мірою та як саме було досягнуто кожної з цих цілей:

1. Виробити спільне розуміння сильних сторін/викликів/прогалин у наявних механізмах правового захисту та системі надання допомоги людям, які пережили полон і катування (цивільних і військових)
 - У ході картування було окреслено наявну систему надання послуг для потерпілих, зокрема ступінь залучення/функції міністерств, інших державних органів та громадських організацій. Картування показало складність системи, продемонструвавши, які є конфлікти між різними суб'єктами, що працює добре, що працює частково, а що зовсім не працює. Було визначено «тіньові фактори», що негативно впливають на систему надання послуг.
 - Обговорення дозволило виявити численні дилеми, з якими стикаються організації у своїх зусиллях щодо забезпечення правового захисту та розбудови системи надання послуг. Одна з таких дилем – це конфлікт між зосередженням зусиль на задоволенні нагальних/невідкладних потреб та досягненні складних системних змін з метою усунення першопричин та задоволення довгострокових потреб (наприклад, формування державної політики).
 - Визначення зовнішніх і внутрішніх факторів спротиву дозволило досягти реалістичного розуміння викликів, які необхідно подолати.
2. Розробити бачення необхідних політик і механізмів правового захисту, а також системи, яка має бути створена для того, щоб люди, які пережили полон і катування, мали доступ до комплексних спеціалізованих послуг
 - Учасники та учасниці визначили потреби/підходи, які вже не актуальні та мають відійти у минуле, ті, які є наразі найбільш актуальними і повинні бути пріоритетними, а також ті, які стануть актуальними у майбутньому.
 - Приклади підходів, які були визначені як такі, що втрачають свою актуальність: надання лише одного виду послуг (відсутність комплексних послуг); розділення потерпілих/бенефіціарів на окремі групи (такі як постраждали від сексуального насильства, військові та цивільні особи, які пережили полон/катування), що призводить до фрагментації послуг; підзвітність лише перед донорами, а не перед потерпілими/громадами/суспільством; відсутність координації між центральними державними органами, громадами та місцевими органами влади тощо.
 - Приклади підходів, які були визначені як найбільш актуальні: кейс-менеджмент; забезпечення доступу до послуг з використанням цифрових інструментів; аналіз центрального та місцевих бюджетів задля спрямування бюджетних коштів на найбільш актуальні потреби; законодавчі зміни;

комплексний підхід та розвиток «екосистеми» послуг; професіоналізм/ стандарти/контроль якості тощо.

- Повний перелік підходів/ потреб представлено у Додатку А.
- Учасники та учасниці визначили 3 пріоритетні сфери для зацікавлених сторін, які прагнуть забезпечити механізми правового захисту та покращити систему послуг для потерпілих, а саме:
- Виведення людиноцентричного кейс-менеджменту на державний рівень
 - Масштабування ресурсів для діяльності
 - Координація та співпраця у формуванні державної політики

3. Визначити стратегії та заходи, необхідні для того, аби разом створити механізми правового захисту та систему послуг відповідно до такого бачення

- Учасники та учасниці працювали в малих групах над визначенням стратегій та заходів для кожної із зазначених вище пріоритетних сфер.
- Перелік визначених/ рекомендованих заходів для кожної з трьох пріоритетних сфер наведено у Додатку В.
- Організації, які брали участь у зібранні, зокрема Heartland Alliance International/Marjorie Kovler Center, взяли на себе зобов'язання спільно працювати над покращенням механізмів правового захисту, зміцненням системи надання послуг та впровадженням змін у визначених пріоритетних сферах.

Висновки та загальні рекомендації

З огляду на широке та систематичне застосування катувань російськими військовими та окупаційними військами в Україні, цей звіт відповідає основним положенням та доповнює інші звіти ключових зацікавлених сторін,²⁷⁻²⁸⁻²⁹⁻³⁰ які наголошують на нагальній потребі у забезпеченні комплексної підтримки для людей, які пережили полон та/або катування. Наведений аналіз та рекомендації охоплюють заснований на розумінні контексту та нагально необхідний колективний досвід, знання та бачення «на місцях» тих організацій в Україні, які мають найбільший досвід/експертизу у наданні спеціалізованих/комплексних послуг особам, які пережили полон/катування (цивільним та військовим), або безпосередньо координують надання таких послуг.

Загальні рекомендації цього звіту представлені нижче:

- При розробці програм, спрямованих на зміцнення системи надання послуг для осіб, які пережили полон/катування, усі зацікавлені сторони мають враховувати точки зору, пріоритети та рекомендації наявної в Україні мережі організацій, які мають досвід надання спеціалізованих/комплексних послуг особам, які пережили полон/катування.
 - Будь-які комплексні ініціативи, спрямовані на забезпечення психічного здоров'я та/

або відновлення України у більш широкому сенсі, мають враховувати зазначені потреби та пріоритети.

- Усім зацікавленим сторонам, що мають відповідне розуміння контексту та досвід реалізації програм, слід докладати зусиль задля усунення прогалин у таких сферах, як доступ до послуг; координація послуг; їх сталість; документування стандартів надання допомоги; дослідження; правовий захист.
- Усім зацікавленим сторонам, що мають відповідне розуміння контексту та досвід реалізації програм, слід за можливості робити свій внесок у розвиток найбільш пріоритетних сфер, визначених у цьому звіті, а також ефективно координувати свою діяльність та співпрацювати з іншими зацікавленими сторонами задля досягнення поставлених цілей, зокрема:
 - Виведення людиноцентричного кейс-менеджменту на державний рівень
 - Масштабування ресурсів для діяльності
 - Координація та співпраця у формуванні державної політики

27 [Насильницькі зникнення та свавільні затримання активних громадян в ході повномасштабної російської збройної агресії проти України \(лютий 2022 — червень 2023\) / Н. Охотнікова, О. Гнатюк, Б. Петруньок; ред. О. Синюк; центр прав людини ZMINA. — Київ, 2023. — 106 с.](#)

28 [Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні \(1 серпня – 30 листопада 2023 року\): Управління верховного комісара ООН](#)

29 [Катування та жорстоке поводження з цивільним населенням на українських територіях, які перебували під російською окупацією \(на прикладі Київської, Харківської та Херсонської областей\): аналітичний звіт / Б. Петруньок, О. Гнатюк, Т. Печончик; Центр прав людини ZMINA. — Київ, 2023. — 64 с.](#)

30 [Пріоритетні багатосекторні заходи з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в Україні під час та після війни: оперативна дорожня карта \(5 грудня 2022 року\)](#)

Додаток А

Тенденції/теми/процеси, що стосуються механізмів правового захисту та послуг для людей, які пережили полон і катування

**Просимо зауважити, що представлені тенденції/теми/процеси було визначено у ході обговорень у малих групах. У кожній малій групі (та в усіх учасників та учасниць) була змога додати пункти до усіх чотирьох списків, проте деякі пункти можуть не відобразити погляди усіх учасників та учасниць зібрання.*

Тенденції/теми/процеси, які вже не актуальні, “померли”, гальмують процеси

- Стигматизація спадає
- Фрагментований підхід, вирвані сервіси спадають (потрібен комплексний підхід)
- Розділення на “військові” та “цивільні”
- Спадає неадекватна оцінка кількості бенефіціарів, що включає неадекватність даних, скільком людям ми маємо допомогти (Уточнення: Неспівпадіння потреб бенефіціарів на реальну можливість покрити ці потреби. Фінансування проекту формується, а далі швидко змінюється контекст і потреби, і проект не здатен відповідати актуальності проблеми. Актуалізували запит, зробили дослідження, але тенденція змінюється швидше ніж термін на який сам проект був закладений. Наприклад закладений проект на рік, але потреби початку року дуже швидко змінюються і не актуальні)
- Відсутність стандартів фаховості та

- якості допомоги відходить у минуле.
- Ранжування страждань відходить, (“ти не достатньо снпк”, “тебе не достатньо катували”), розділ по гендеру та іншим ознакам
- Мозаїчність і відсутність координації державних політик відходить (навіть на рівні ВР; на рівні комітетів є тенденція може ви між собою поговорите)
- Відсутність уваги до інституційної пам’яті відходить (з’являється тенденція нехай хтось лишиться і розкаже що робили попередники)
- Знецінення соціально важливих професій (психологів, лікарів, вчителів, соц працівників) і побутова корупція відходить у минуле
- Відходить у минуле розрив між центральною радою та регіональною (ситуацією “на місцях”)
- Надмірна бюрократизація (наприклад щодо отримання статусу)
- Зменшується централізація державної політики/прийняття рішень у одній політичній силі/в одному центрі прийняття рішень, оскільки це гальмує прогрес

Тенденції/теми/процеси, які ще існують, але спадають (відходять у минуле)

- Потреби у наданні не комплексної допомоги (точкової допомоги, лише один вид; наприклад надання тільки психологічної допомоги але не надання медичної) відходять у минуле
- Відходить тенденція відсторонення органів місцевого самоврядування від вирішення проблем потерпілих. Вони є першими до кого їдуть люди!
- Відходять спроби ОМС уникнути питань щодо підвищення рівня їхньої кваліфікації (Уточнення: все більше представників поліції, прокуратури самі звертаються за послугами

- освітніми, хочу більше навчитися. Надання послуг ускладнюється, якщо представники омс самі неосвічені)
- Відходить негативне ставлення до потреб у психологічній допомозі (Уточнення: Відбувається зміна лінзи що це діагноз, “я не псих, якщо піду до психолога”)
 - Відходить звітність ГО ЛИШЕ перед донором (Уточнення: З’являється тенденція до відповідальності перед суспільством, звітування. З’являється запит у суспільства: куди ви поділи гроші?)
 - Відходить байдужість суспільства відходить у минуле, особливо в порівнянні 2014 році. До цього люди були більш байдужі. (Уточнення: Зростає тенденція людей що допомагають, а не лише співчують. Передача інформації один одному, це теж про допомогу, це вже прояв небайдужості).
 - Відходить згуртованість 2022 року. Ми втомилися.

Тенденції, які зараз актуальні, які зараз на слуху

- Кейс менеджмент в державному управлінні
- Цифровізація сервісів та послуг (Уточнення: успішно діє в Україні - цифровізація взаємодії з органами держ влади; це реальний шлях щоб держава інвестувати в нову цифрову послугу, і через це відбувається відхід корупції)
- Розробка і впровадження дієвого механізму доступу до послуг (Уточнення: зараз рівень доступу до послуг в столиці, в віддаленому селі, і прифронтові території є різним)
- Зміни до законодавства згідно до потреб сьогодення, в тому числі зміни про статуси людей (Уточнення: закон по людям які пережили полон і тортури не враховує початок повномасштабного вторгнення)
- Потреба у координації дій органів влади
- Холістичний підхід, екосистема. Мається на увазі що людині надається комплексна допомога, референтний механізм кого куди ми направляємо. Кожен знає в якій сфері відповідальний і компетентний.
- Бюджетна підтримка внутрішніх недержавних організацій. Профінансувати їх від держави для надання спектру послуг. Цей підхід набагато вигідніший - дати ГО гроші на виконання державних функцій, особливо у культурній сфері, сфері спорту і роботи з молоддю.
- Дуже велика кількість людей не обізнані про реакції травми. Потреба у фінансуванні програм по безбар’єрності. Потрібно готувати суспільство до нового життя. Масштабувати навчання психоедукації. Якщо організуються зараз такі проекти, то на них ходять одні й ті ж люди. Треба психоедукацію нести в маси, нести знання про наслідки війни. Державна програма безбар’єрності вже є, діє від офісу першої леді. Програма хороша. Але реально програма немає фінансування на втілення. Зараз покладають виконання цієї програми на місцеві бюджети.
- Створення реабілітаційних центрів.

Тенденції які “народжуються” та будуть актуальні

- Психоедукація. Підготовка населення до комунікації з людьми, які пережили полон, тортури, брали участь у бойових діях
- Включення питань підтримки людей, які пережили полон, тортури, брали участь у бойових діях у всі сфери життєдіяльності
- Інтеграція людей, які пережили полон, тортури, брали участь у бойових діях. Йдеться про навчання, про нову професію, як продовжувати жити цивільне життя. Як готувати також і суспільство до нових реалій життя? Має бути комплексний підхід до питання інтеграції: медицина, освіта, робота/ професія. Зараз складна ситуація на ринку праці: роботодавці хочуть залучати фахівців; великий відсоток колишніх військовослужбовців не мають освіти, їх треба навчати, або перенавчати. Хлопці пішли в АТО в 18 років, на сьогодні вони ветерани і без професії, хочуть щось робити але не можуть, бо немає досвіду і знань. Потрібно навчати фахівців. Потрібно набирати на навчання ветеранів. Обов'язково має бути якась квота для військовослужбовців, їх важливо вчити. Центр зайнятості залучають ГО до співпраці, пропонують курси підвищення кваліфікації, навчання. Для ВПО, УБД є ваучер в розмірі фінансування на отримання освіти вищий ніж попередній. Ваучер видається від центру зайнятості.
- Забезпечення доступу до якісної освіти та кваліфікованої допомоги у сфері охорони здоров'я на довготривалій період (не одноразова допомога).
- Регулювання кваліфікації фахівців, які надають послуги людям, які пережили полон, тортури, брали участь у військових діях (ліцензування, підвищення кваліфікації, навчання)
- Координований вплив на уряд
- Відбудова держави та нації (фізична і ментальна відбудова; демографічну картину зробити)
- Загальна військова підготовка населення
- Законодавство та інструменти в боротьбі з корупцією
- Перехідне правосуддя
- Включення в цільову групу підтримку родин, близьких людей, які пережили полон, тортури, були учасниками бойових дій, які пропали безвісти
- Створення спеціальних реабілітаційних центрів по роботі з різними видами залежностей напівзакритого типу

Додаток В

Пріоритетні сфери та рекомендовані заходи (що стосуються забезпечення правового захисту та послуг для людей, які пережили полон і катування)

** Учасники і учасниці об'єдналися у робочі групи, які визначали заходи для кожного пріоритетного напрямку. Прохання зауважити, що кожна робоча група працювала над одним пріоритетним напрямком. Кожна учасниця та кожен учасник брали участь лише в одній робочій групі.*

Виведення людиноцентричного кейс-менеджменту на державний рівень

1. Створення якісного стандарту (уніфікація існуючого досвіду); Реферальна єдина мережа
 - Створення документу на основі досвіду. Винесення його на обговорення та доопрацювати з іншими акторами
 - Працюючі сервіси, зробити мапування, як якісно перенаправляти бенефіціарів (а куди не перенправляти)
2. Поширення стандарту (державна, недержавна, міжнародна)
 - Тренінги для надавачів допомоги, для громад
 - Медіа робота (піар, навчання суспільства як спілкуватися з потерпілими)
 - Включення в освітню програму і програми підвищення кваліфікації (про нове співіснування у суспільстві де є постраждалі)

3. Контроль якості надання послуг
 - Супервізії
 - Створення єдиної форми фідбеку та оцінки
 - Визначення акторів, які контролюють надання послуг, їх навчання (підвищення мотивації)
4. Адвокація, поширення результату, залучення бюджету
 - Регулярно ділитися даними і досвідом
 - Створення якісної мережі донорів і програм у сфері
 - Активне лоббі
 - Медіа поширення проблем, контексту
5. Турбота про тих, хто піклується (care for carers)
 - Супервізії
 - Ретрити
 - Перегляд графіку роботи
 - Едукація
 - Адвокація програми турботи

Масштабування ресурсів для діяльності

Підрозділ: Людські ресурси та фінансові

- Залучати додаткові ресурси на фінансування (в т.ч ресурси ДО)
- Робота з вигорання і втомою, психологічна підтримка працівників
- Навчання бенефіціарів для збільшення їхньої обізнаності про послуги і можливості в їхньому регіоні
- Проведення інформаційних кампаній (може проводитися в рамках запровадження ефективного кейс-менеджменту)

- Навчання працівників органів влади місцевого самоврядування
- Залучення самих бенефіціарів у цю спільну роботу (сприяє більшій включеності у вирішення питань)

Підрозділ: Органи Д.В. та ОМС

- Проведення для працівників органів влади тренінгів психологічних
- Навчання працівників органів влади (+передача досвіду)
- Внесення пропозицій щодо законодавства
- Налагодження співпраці у формуванні фахівців органів державної влади (уніфікація навчання, доступність подачі інформації як працюють і функціонують органи влади)

Підрозділ: Громадський сектор

- Обмін досвідом
- Інформування самих бенефіціарів про роботу і компетенції ГО та органів влади (які повноваження і відповідальності має)
- Надання зворотнього зв'язку від бенефіціарів
- Взаємодія ГО з органами влади (ГО сповіщає про свої можливості, функції, надаємо інформацію про механізми, які ми можемо використовувати, і говоримо про наші очікування від роботи ОВ)
- Надавати фідбек донорам від ГО

Підрозділ: Донори

- Участь наших ГО та представників ДО на усіх міжнародних платформах, інформуючи міжнародну спільноту про проблеми
- Підвищення рівня навчання працівників ГО щодо комунікації, звітності, тощо
- Оцінка та збір потреб
- Залучення бенефіціарів до діяльності ГО
- Підвищення відповідальності наших громад

Координація та співпраця у формуванні державної політики

1. Проведення аналізу поточної ситуації з метою визначення прогалин на центральному та регіональному рівнях; Визначення проблем та інтересів
 - Проведення мапування акторів (державний сектор+НГО)
 - Визначення наявних ресурсів та ресурсів, які будуть необхідні
 - Визначення пріоритетності та ургентності проблем
 - Залучення внутрішніх експертів
2. Формування/підготовка драфту державної політики/політик + драфт плану заходів
 - Визначення впливу
 - “Нульова альтернатива” (від чого відштовхуємося)
3. Фіналізація розроблення документів та публічне обговорення; Прогнозування
 - Представлення розроблених документів уряду та ОП
 - Запуск адвокаційних публічних компаній зі створення НГО
 - Запуск адвокаційних компаній для міжнародних партнерів
4. Ухвалення державної політики + плану заходів та їх виконання
 - Формування групи впливу з числа представників державного сектору + НГО
5. Контроль реалізації та внесення змін; Моніторинг та оцінювання
 - Формування групи впливу, яка буде відслідковувати реалізацію цієї політики

**HEARTLAND
ALLIANCE
INTERNATIONAL**